

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 9 (2019)

9ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Εκπαίδευση Χαρισματικών Μαθητών-Δειγματοληπτική Έρευνα

Μλάντεν Βασίλιεβιτς, Μαρία Μαυροθανάση

doi: [10.12681/edusc.3153](https://doi.org/10.12681/edusc.3153)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βασίλιεβιτς Μ., & Μαυροθανάση Μ. (2020). Εκπαίδευση Χαρισματικών Μαθητών-Δειγματοληπτική Έρευνα. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 9, 525–542. <https://doi.org/10.12681/edusc.3153>

Εκπαίδευση Χαρισματικών Μαθητών-Δειγματοληπτική Έρευνα

Μλάντεν Βασίλιεβιτς

ΠΕ70.5 Παιδαγωγός ειδικής αγωγής

mladen.edu@gmail.com

Μαυροθανάση Μαρία

ΠΕ02 Φιλόλογος

mariamavrotanasi@yahoo.com

Περίληψη

Η έρευνα αυτή είχε ως στόχο τη διερεύνηση των στάσεων που έχουν οι σύγχρονοι εκπαιδευτικοί απέναντι στους χαρισματικούς μαθητές, με δεδομένο, ότι η ευνοϊκή στάση των εκπαιδευτικών, αποτελεί έναν ισχυρό προγνωστικό δείκτη, για την εκπαιδευτική πορεία των μαθητών στο σχολείο, σύμφωνα με τη θεωρία της «αυτοεκπληρούμενης προφητείας» (Rosenthal -Jacobson (1968). Για το λόγο αυτό, σχεδιάστηκε η παρούσα δειγματοληψία αντιπροσωπευτικού δείγματος, όπου το δείγμα ήταν σκόπιμα και χωρίς πιθανότητα επιλεγμένο, επειδή ήταν προσιτό στον ερευνητή. Η ερευνητική υπόθεση είναι ότι, η επιμόρφωση στην ειδική αγωγή μπορεί να ευαισθητοποιήσει τους εκπαιδευτικούς απέναντι στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές και ψυχοκοινωνικές ανάγκες που έχουν οι χαρισματικοί μαθητές, γεγονός που δε φαίνεται να επιβεβαιώνεται από τα πορίσματα της έρευνας, αφού δεν υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των δύο ομάδων εκπαιδευτικών, ενώ διαπιστώνονται και διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις μεταξύ των εκπαιδευτικών με επιμόρφωση στην ειδική αγωγή. Η διαπίστωση αυτή εγείρει προβληματισμούς που θα μπορούσαν να διερευνηθούν σε μία μελλοντική επανεξέταση με τη συμπερίληψη στην ανάλυση και άλλων παραμέτρων, που δεν ερευνήθηκαν επειδή ο σχεδιασμός της έρευνας, προέβλεπε τη σύγκριση δύο ομάδων με βάση την παράμετρο της επιμόρφωσης.

Λέξεις Κλειδιά

Αυτό-εκπληρούμενη προφητεία; χαρισματικότητα; εξισωτισμός; επιμόρφωση; ιδιαίτερες ψυχο-κοινωνικές ανάγκες;

ABSTRACT

Having in mind that a supportive teaching environment could enhance learning results, according to self-fulfilling theory (Rosenthal –Jacobson, 1968), we thought that it was a good idea to explore teacher's attitudes towards students with high abilities. The hypothesis was that teachers scarcely recognize the high ability students, either because they don't have the

proper training for that, either they are affected by the “equalization” prospect, giving priority to the inclusion. Hence, children with high abilities do need a special treatment, due to their special psycho-social needs. This sample research reveals the urge of teacher’s education for high abilities student’s needs and treatment.

KEY WORDS

Self-fulfilling prophecy; gifted students; equalization; education; special needs;

Εισαγωγή

Αφορμή για τη διεξαγωγή της υπήρξε η διαπίστωση, μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, αλλά και προσωπικές συζητήσεις, της αμφισημίας σχετικά με το τι ορίζεται χαρισματικότητα καθώς και της αμφθυμίας με την οποία η κοινωνία στέκεται απέναντί στους χαρισματικούς μαθητές. Συγκεκριμένα, ως χαρισματικότητα ορίζεται η συνισταμένη των παραμέτρων : ικανότητες που υπερβαίνουν το μέσο όρο, ο μεγάλος βαθμός κινητοποίησης και δέσμευσης στην εκτέλεση έργων και υψηλά επίπεδα δημιουργικότητας ((Renzulli, 1978). Για την εκδίπλωση όμως αυτών των χαρακτηριστικών, είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός υποστηρικτικού εκπαιδευτικού και οικογενειακού περιβάλλοντος, γεγονός που ενέπνευσε την εκπόνηση της παρούσας έρευνας, καθώς είναι αναμφισβήτητη η επιρροή των εκπαιδευτικών, ως «σημαντικών άλλων» (Sewell, 1969), στην ψυχοπνευματική ανάπτυξη των παιδιών. Επιπλέον, η βιβλιογραφική ανασκόπηση (Ματσαγγούρας, 2008) κατέδειξε ότι στην κοινή αντίληψη των εκπαιδευτικών η χαρισματικότητα ορίζεται, κυρίως και πρωτίστως, ως υψηλή νοημοσύνη, πράγμα που φάνηκε και στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην έρευνα, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζεται ότι δόθηκαν και απαντήσεις που τονίζουν τη διάσταση της στοχοπροσήλωσης. Από την άλλη, η βιβλιογραφία διαπιστώνει, έλλειψη ομόφωνης στάσης, σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική που θα πρέπει να ακολουθηθεί για την εκπαίδευση των χαρισματικών μαθητών. Στην παρούσα έρευνα, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην ερώτηση σχετικά με το αν αντιλαμβάνονται ότι, η θέσπιση ειδικών εκπαιδευτικών μέτρων αντίκειται στην εκπαιδευτική ισονομία, ήταν σχεδόν μοιρασμένες.

Με δεδομένη, λοιπόν, την συνταγματική επιταγή για παροχή ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών σε όλους, με βάση τις ιδιαίτερες ανάγκες και δυνατότητες, κρίθηκε αναγκαία η διερεύνηση σε μικρή και γεωγραφικά περιορισμένη κλίμακα, των πεποιθήσεων και στάσεων των εκπαιδευτικών, σχετικά με την εκπαίδευση των χαρισματικών μαθητών.

Στο ερωτηματολόγιο, συμπεριλήφθηκαν ερωτήσεις, που καλύπτουν όλο το φάσμα των ζητημάτων που έχει αναδείξει η βιβλιογραφική ανασκόπηση και αποτελούν τα ερευνητικά ερωτήματα της, με σκοπό να αναδειχτούν οι αντιλήψεις και οι στάσεις των εκπαιδευτικών. Η ερευνητική υπόθεση είναι ότι οι εκπαιδευτικοί με εξειδίκευση στην ειδική αγωγή θα αναγνωρίζουν και θα μπορούν να αντεπεξέλθουν καλύτερα, στις ιδιαίτερες ανάγκες τους, όπως έδειξε και η βιβλιογραφία.

Συγκεκριμένα, η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας δείχνει ότι αρχικά, τα χαρισματικά παιδιά χρειάζονται εκπαιδευτική στήριξη για να αναπτύξουν το δυναμικό τους (Cross, Cross & Frazier, 2013). Ακόμη, έχουν ανάγκη από διαφοροποιημένη διδασκαλία (National academy of gifted and talented youth). Επίσης, υπάρχει αναντιστοιχία ανάμεσα στο τι πιστεύουν οι

άλλοι για τους χαρισματικούς και στο πως οι ίδιοι βιώνουν τη χαρισματικότητα τους, πράγμα που προκαλεί έντονα συναισθήματα (μοναξιά, απομόνωση, λύπη) Vialle, Heaven, and Ciarruchi (2007). Οι χαρισματικοί μαθητές, εξάλλου, δέχονται μεγάλη κοινωνική πίεση για συμμόρφωση, στην οποία δεν μπορούν να αντισταθούν, αν δε λάβουν υποστήριξη (Coleman & Cross, 1988). Ακόμη, δεν αποδίδουν σύμφωνα με τις δυνατότητές τους για να είναι αρεστοί (Mead, 1954). Ακόμη, Η επικοινωνία με το περιβάλλον είναι συχνά αναποτελεσματική και δυσχεραίνει την κοινωνική και συναισθηματική τους προσαρμογή (Ματσαγγούρας, 2008). Επιπρόσθετα, οι ίδιοι αντιλαμβάνονται τη χαρισματικότητα τους ως μία αρνητική κοινωνική ιδιότητα (Keir et al. 1988). Συνάμα, και οι γονείς των χαρισματικών παιδιών έχουν ανάγκη υποστήριξης για να διαχειριστούν τη χαρισματικότητα των παιδιών τους (Ματσαγγούρας, 2008) Τέλος, οι εκπαιδευτικοί είναι αναγκαίο να επιμορφωθούν σε ζητήματα συμβουλευτικής (Μαλικιώτη-Λοίζου, 2001).

Γι αυτό και πέρα από τις ερωτήσεις σχετικά με τον προσδιορισμό της χαρισματικότητας, στο ερωτηματολόγιο, συμπεριλήφθηκαν ερωτήσεις σχετικά με την αλληλεπίδραση του σχολικού και οικογενειακού περιβάλλοντος και τις κοινωνικές δεξιότητες των χαρισματικών μαθητών, εκκινώντας από την παραδοχή ότι η χαρισματικότητα είναι η συνισταμένη της νοημοσύνης, της δημιουργικότητας και των κινήτρων (Renzulli 1978), και χρειάζεται ένα διευκολυντικό περιβαλλοντικό πλαίσιο ως προς τις οικογενειακές, οικολογικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και γεωγραφικές παραμέτρους, για να αναπτυχθεί, σύμφωνα με τον Monks (1992).

Μεθοδολογία

Ο ερευνητικός σχεδιασμός που ακολουθήθηκε είναι η *δειγματοληψία αντιπροσωπευτικού δείγματος*. Το δείγμα προέκυψε από *σκόπιμη δειγματοληψία χωρίς πιθανότητα*, γιατί πρόκειται για έρευνα μικρής κλίμακας, εστιασμένη σε ομάδα, που βρίσκεται γεωγραφικά κοντά στον ερευνητή (*δείγμα ευκολίας*), λόγω πρακτικών δυσκολιών. Αναμφισβήτητα, το μικρό, αριθμητικά, δείγμα και η εγγύτητα στον ερευνητή αποτελούν περιοριστικούς παράγοντες για τη γενίκευση των αποτελεσμάτων. Για το λόγο αυτό, ή ανάλυση θα περιοριστεί σε πιθανή εκτίμηση των πορισμάτων. Τα υποκείμενα επιλέχθηκαν με βάση την ειδικότητα, την προϋπηρεσία και την επιμόρφωση, σε αναλογία με τους ερευνητικούς σκοπούς.

Στο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις, με κλίμακα αξιολόγησης τύπου Likert, ενώ υπάρχουν ολιγάριθμες ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, προκειμένου να καταθέσουν τις προτάσεις τους.

Τα ερωτήματα τέθηκαν με τη μέγιστη δυνατή σαφήνεια (Creswell, 2011: 197). Για την αύξηση της *εγκυρότητας του περιεχομένου*, τα ερωτήματα προέρχονται από όλες τις πτυχές που αφορούν στη χαρισματικότητα και σύμφωνα πάντα με τη βιβλιογραφία. Τέλος, διαφυλάχθηκε η ανωνυμία και εμπιστευτικότητα των δεδομένων.

Τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν ηλεκτρονικώς ενώ δόθηκαν και μερικά έντυπα. Χορηγήθηκαν γύρω στα πενήντα ερωτηματολόγια, ενώ επιστράφηκαν μόνο τα μισά. Δόθηκε χρόνος δύο περίπου εβδομάδων, ενώ τα περισσότερα επιστράφηκαν τις πρώτες μέρες.

Συζήτηση

Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών με επιμόρφωση στην ερώτηση σχετικά με το αν η θέσπιση ειδικών μέτρων αντίκειται στην παροχή ίσων ευκαιριών για όλους τους μαθητές, ήταν μη αναμενόμενες, σε σχέση με τη βιβλιογραφία και την αντίστοιχη έρευνα του Λεπτοκαρύδη (2011). Πολλοί από τους εκπαιδευτικούς με εξειδίκευση, απάντησαν ότι η υιοθέτηση ειδικών εκπαιδευτικών μέτρων, προσαρμοσμένων στο ιδιαίτερο δυναμικό των παιδιών αυτών (πχ τάξεις επιτάχυνσης, όπως στις ΗΠΑ), «αδικούν» κατά κάποιο τρόπο τους υπόλοιπους μαθητές. Παρόμοια αποτελέσματα κατέδειξε και η έρευνα του Λεπτοκαρύδη (2001: 65). Η σύμπτωση αυτή μπορεί να αποδοθεί στην επίδραση του παράγοντα «εξισωτισμός», που πρεσβεύει ότι η εκπαίδευση μπορεί να εξασφαλίσει την ισότητα ως προς τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα, αίροντας τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες (Ματσαγγούρας, 2008: 64). Η στάση αυτή δηλαδή, φαίνεται να εκπηγάει από εδραιωμένες, πολιτικής φύσεως, πεποιθήσεις, σχετικά με το ρόλο της εκπαίδευσης, ως μηχανισμού κοινωνικής αναμόρφωσης. Ταυτόχρονα, οι ίδιοι θεωρούν ότι δε θα πρέπει να παραμείνουν οι χαρισματικοί μαθητές ένα αναξιοποίητο κοινωνικό κεφάλαιο. Η αντίφαση αυτή ίσως να αποδίδεται στην επίδραση του εξισωτισμού, ή στην ανεπαρκή επιμόρφωση σχετικά με τα αποτελέσματα και τις πρακτικές που ακολουθούνται για την εκπαίδευση των χαρισματικών στο εξωτερικό. Αυτή η υπόθεση ενισχύεται από την άγνοια που δηλώνουν για τις εκπαιδευτικές πρακτικές που εφαρμόζονται στο εξωτερικό, αλλά και την ανάγκη για περισσότερη επιμόρφωση στη συνεκπαίδευση, την οποία καταδεικνύουν στον ίδιο βαθμό και οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών, χωρίς επιμόρφωση στην ειδική αγωγή. Ακόμη, στην τελευταία ερώτηση(ερ.43), όπου ζητήθηκε να προτείνουν οι εκπαιδευτικοί διδακτικές μεθόδους για την εκπαίδευση των χαρισματικών, δύο εκπαιδευτικοί με μεταπτυχιακό στην ειδική δεν απάντησαν, γεγονός που εγείρει προβληματισμό. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στο περιεχόμενο της επιμόρφωσης, που εστιάζει κατά κύριο λόγο, σε μαθητές με εκπαιδευτικά προβλήματα και όχι στους χαρισματικούς μαθητές. Αυτή η παράμετρος θα μπορούσε να ελεγχθεί σε επόμενη έρευνα. Τέλος, η επιμόρφωση δε φαίνεται να σχετίζεται με το βαθμό που δηλώνουν οι ίδιοι επαρκείς για την εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας (ερ.38), γεγονός που μπορεί να σχετίζεται με την παράμετρο προϋπηρεσία, ή την πρακτική άσκηση κατά τη διάρκεια των σπουδών, που θα μπορούσε να διερευνηθεί περισσότερο.

Ακόμη, κάποιοι εκπαιδευτικοί με επιμόρφωση, δεν έχουν ευκρινή γνώμη για τις ιδιαίτερες συναισθηματικές και ψυχοκοινωνικές τους ανάγκες (ερωτήσεις 16- 19,21) , γεγονός που αντίκειται στα δεδομένα της βιβλιογραφίας (Cline & Schwartz, 1998 και Θωμαΐδου & Μελετέα, 2003), ενώ ούτε και σε αυτή την ερώτηση φαίνεται να διαφοροποιούνται οι απαντήσεις τους, σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς της γενικής εκπαίδευσης. Αναγνωρίζουν, ωστόσο, σε μεγαλύτερο βαθμό τη δυσκολία τους να προσαρμοστούν στο περιβάλλον των συνομηλίκων τους (ερ.34), καθώς και στη διαπίστωση ότι μπορεί να έχουν Υπάρχει ,ακόμη, γενική ομοφωνία σχετικά με το ρόλο του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος στην εκδήλωση της χαρισματικότητας, που φαίνεται όμως, πως τον αντιλαμβάνονται ως μία θεωρητική παραδοχή, χωρίς συγκεκριμένο πρακτικό αντίκρισμα.

Με άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται ότι οι χαρισματικοί μαθητές χρειάζονται ένα πλούσιο σε ερεθίσματα εκπαιδευτικό περιβάλλον, που δεν μπορούν να προσδιορίσουν σε τι συνίσταται και ποιες πρακτικές αλλαγές θα έπρεπε να γίνουν σε εκπαιδευτικό επίπεδο για να τους βοηθήσουν.

Σε σχέση με την ερευνητική παράμετρο «οικογενειακό περιβάλλον» που πιστεύεται πως είναι κρίσιμη, όπως και η γόνιμη αλληλεπίδραση του οικογενειακού με το σχολικό περιβάλλον και τους συνομηλίκους (Monks, 1992), για την εκδήλωση και την έκβαση της χαρισματικότητας, υπάρχει ομοφωνία μεταξύ όλων των εκπαιδευτικών, ανεξάρτητα με την επιμόρφωσή τους. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την αναγκαιότητα διαμόρφωση ενός πλαισίου συναντίληψης και συνεργασίας με την οικογένεια (Roulou&Matsaggouras, 2007) Συγκεκριμένα, αποδέχονται όλοι τη δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι γονείς για τη διαχείριση των ιδιαίτερων αναγκών που προκύπτουν από την χαρισματικότητα, και συμμαρμίζονται την άποψη των γονέων σχετικά με την ανεπάρκεια του εκπαιδευτικού συστήματος για την εκπαίδευση των χαρισματικών μαθητών, απαντήσεις που συνάδουν με τα δεδομένα της βιβλιογραφίας (Ματσαγγούρας, 2008). Ακόμη, οι εκπαιδευτικοί με επιμόρφωση αντιλαμβάνονται την ανάγκη να υποστηρίξουν τους γονείς των χαρισματικών παιδιών (ερ. 30), μια ανάγκη που δε φαίνεται να αναγνωρίζουν οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί και ενδέχεται να ανάγεται στην επιμόρφωση τους. Βέβαια, η διαφωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών με εξειδίκευση, σχετικά με την αναγκαιότητα μεγαλύτερης συμμετοχής των γονιών στη συνδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού προγράμματος(ερ.32), δείχνει ότι η ευνοϊκή στάση απέναντι σε αυτό το ενδεχόμενο, μπορεί να οφείλεται σε άλλα χαρακτηριστικά, όπως η προσωπικότητα ή οι εμπειρίες που δεν μπορούν να καταγραφούν με το ερωτηματολόγιο που χορηγήθηκε. Άλλωστε, δεν έχουν όλοι οι εκπαιδευτικοί την ίδια επιμόρφωση, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη για ενιαία, ενδουπηρεσιακή επιμόρφωση που να παρέχει τις ίδιες κατευθυντήριες στους εκπαιδευτικούς της τάξης και να χαρακτηρίζεται κυρίως από πρακτική διάσταση. Η ομοφωνία μεταξύ όλων των εκπαιδευτικών για την ανάγκη ύπαρξης ενός υποστηρικτικού πλαισίου από ειδικούς, καταδεικνύει την έμμεση αναγνώριση από τη μεριά τους, ότι η εκπαίδευση των χαρισματικών παιδιών είναι ένα δύσκολο έργο που απαιτεί ειδική υποστήριξη.

Συμπεράσματα

Τα ερευνητικά ευρήματα δεν μπορούν να οδηγήσουν σε γενικεύσιμα συμπεράσματα, λόγω, κυρίως, του μικρού δείγματος. Ακόμη, το γεγονός ότι το δείγμα προέρχεται από τους εκπαιδευτικούς μίας μόνο περιοχής, δεν επιτρέπει τη γενίκευσή τους. Η επισκόπηση των απαντήσεων, δείχνει ότι στις κρίσιμες παραμέτρους σχετικά με την εκπαίδευση των χαρισματικών μαθητών, δηλαδή, τις ψυχοκοινωνικές ανάγκες, τη συνεργασία με το οικογενειακό περιβάλλον και την εφαρμογή ιδιαίτερων εκπαιδευτικών πρακτικών, υπάρχει γενική ομοφωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών με επιμόρφωση και χωρίς επιμόρφωση. Το ότι δεν υπήρξε μεγάλη απόκλιση μεταξύ των απαντήσεων των εκπαιδευτικών των δύο ομάδων, μπορεί να ανάγεται στην επίδραση άλλων παραγόντων, όπως το ίδρυμα ή ο φορέας που παρείχε την επιμόρφωση. Πράγματι, τα ερευνητικά υποκείμενα, έχουν διαφορετικού τύπου επιμόρφωση- μεταπτυχιακό, σεμινάρια 400 ωρών και βασικές προπτυχιακές σπουδές στην ειδική αγωγή. Ακόμη, δεν έχει ερευνηθεί και συνεξεταστεί, κατά πόσο συμβάλλει η προϋπηρεσία ή ηλικία, η βαθμίδα εκπαίδευσης και το φύλο στη διαμόρφωση των στάσεων, λόγω ανεπάρκειας χρόνου. Επίσης, οι διαφοροποιήσεις μπορεί να οφείλονται στην προσωπικότητα, την ιδιοσυγκρασία, τις ιδεολογικές παραδοχές, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν, ερευνητικές παραμέτρους σε μελλοντική έρευνα. Άλλωστε, δεν υπάρχει πληροφόρηση για το αν οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν, έχουν πραγματικά γνωρίσει χαρισματικούς μαθητές, ή απαντούν θεωρητικά, γεγονός που αποτελεί άλλον ένα περιορισμό της έρευνας. Σ' αυτό μπορεί να επενεργεί ο γεωγραφικός παράγοντας, καθώς, με βάση τις στατιστικές πιθανότητες, είναι πολύ σπάνιο σε ένα μικρό μέρος να συναντήσουν συχνά, οι εκπαιδευτικοί, μαθητές που ανήκουν σε μία εξίσου σπάνια πληθυσμιακή ομάδα (Coleman & Cross, 2001 στο Μαρσαγγούρας, 2008). Για όλους αυτούς τους λόγους, χρειάζεται να γίνει μια καλύτερη ανάλυση, που θα περιλαμβάνει όλους τους δημογραφικούς παράγοντες, σε συνδυασμό με την αριθμητική διεύρυνση του δείγματος, θα μπορούσε να δώσει ασφαλέστερα συμπεράσματα.

Σε γενικές γραμμές, οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών της παρούσας έρευνας, συμπίπτουν με τα δεδομένα της βιβλιογραφίας. Αναλυτικότερα, αναδεικνύεται η ευαισθησία των εκπαιδευτικών στις ιδιαίτερες ψυχοκοινωνικές ανάγκες των μαθητών και αναγνωρίζεται ο ρόλος του οικογενειακού περιβάλλοντος. Ακόμη, οι απαντήσεις κατέδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί, είναι ενήμεροι για το ενδεχόμενο ελλειπών κοινωνικοποίησης και περιθωριοποίησης από τους συνομηλίκους, των χαρισματικών μαθητών και προτείνουν την κοινωνική ενδυνάμωσή τους, με την υιοθέτηση ομαδοσυνεργατικών μεθόδων διδασκαλίας. Πάντως, δε φαίνεται η επιμόρφωση να διαφοροποιεί σε μεγάλο βαθμό τις παραδοχές των εκπαιδευτικών σε σχέση με την εκπαίδευση των χαρισματικών μαθητών.

Βιβλιογραφία

Βιβλία

- Θεοδωρίδου Σ., (2006) *Αντιλήψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τα χαρακτηριστικά της χαρισματικότητας*, διδακτορική διατριβή ΔΠΘ
- Κατσίλλης Ι.Μ (2005) *Η αυτοεκπληρούμενη προφητεία. Πολιτιστικό κεφάλαιο και άνισες ευκαιρίες στην εκπαίδευση*, στο Αρέθας τομ. 3, σελ 131,
- Λεπτοκαρίδης Π. (2011), *Στάσεις και απόψεις εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής σχετικά με την εκπαίδευση χαρισματικών και ταλαντούχων παιδιών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*, μεταπτυχιακή ερευνητική εργασία, ΠΑΜΑΚ, Θεσσαλονίκη
- Ματσαγγούρας Η. (2008),). *Εκπαιδεύοντας Παιδιά Υψηλών Ικανοτήτων Μάθησης: Διαφοροποιημένη Συνεκπαίδευση*, Αθήνα, Gutenberg
- Παρασκευόπουλος Ν. (1993), *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*, τομ. 2, Αθήνα.
- Ρούσσοσ Π, Τσαούσης Γ. (2011), *Στατιστική στις επιστήμες της συμπεριφοράς με τη χρήση του SPSS*, κεφ 8 δειγματοληπτικές έρευνες και ερωτηματολόγια ,εκδ. Τόπος, Αθήνα, 2011
- Creswell J, (2011), *Η έρευνα στην εκπαίδευση, Σχεδιασμός, Δειξαγωγή και Αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνα*, εκδ. ΙΩΝ, Αθήνα

Άρθρα

- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2004), *Η εκπαίδευση των μαθητών με ιδιαίτερες νοητικές ικανότητες και ταλέντα*, Αθήνα
- Cross, Jennifer Riedl; Cross, Tracy; and Frazier, Andrea D. (2013) "*Student and Teacher Attitudes Toward Giftedness in a Two Laboratory School Environment: A Case for Conducting a Needs Assessment*," NALS Journal: Vol. 5: Iss. 1, Article 1. Available at: <http://digitalcommons.ric.edu/nals/vol5/iss1/1>

Έρευνες & Διατριβές

- Νικολάου-Στυλιανίδου, Παναγιώτα (2011). *Χαρισματικά παιδιά: Αντιλήψεις και πρακτικές των εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*.ΑΠΚΥ
<http://kypseli.ouc.ac.cy/handle/11128/156>
- Kontoyianni, Katerina N. (2014). *Unraveling mathematical giftedness : characteristics, cognitive processes and identification* <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/14173>

Παραρτήματα

Κάποιοι από τους πίνακες, χωρίς διαγράμματα

Frequency Table

ΦΥΛΟ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΑΝΔΡΑΣ	8	32.0	32.0	32.0
	ΓΥΝΑΙΚΑ	17	68.0	68.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Ποια είναι η ηλικία σας;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	23	1	4.0	4.0	4.0
	24	2	8.0	8.0	12.0
	25	1	4.0	4.0	16.0
	28	1	4.0	4.0	20.0
	29	2	8.0	8.0	28.0
	32	1	4.0	4.0	32.0
	34	1	4.0	4.0	36.0
	35	1	4.0	4.0	40.0
	36	3	12.0	12.0	52.0
	37	2	8.0	8.0	60.0
	40	2	8.0	8.0	68.0
	43	2	8.0	8.0	76.0
	46	1	4.0	4.0	80.0
	49	2	8.0	8.0	88.0
	50	1	4.0	4.0	92.0
	55	1	4.0	4.0	96.0
	56	1	4.0	4.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Ποια είναι η προϋπηρεσία σας σε έτη;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	1	4.0	4.0	4.0
	2	2	8.0	8.0	12.0
	3	2	8.0	8.0	20.0
	4	2	8.0	8.0	28.0
	6	3	12.0	12.0	40.0

7	1	4.0	4.0	44.0
8	2	8.0	8.0	52.0
10	4	16.0	16.0	68.0
13	1	4.0	4.0	72.0
16	1	4.0	4.0	76.0
18	1	4.0	4.0	80.0
20	1	4.0	4.0	84.0
22	1	4.0	4.0	88.0
24	1	4.0	4.0	92.0
28	1	4.0	4.0	96.0
32	1	4.0	4.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Σε ποια βαθμίδα υπηρετείτε; Αναφέρατε ειδικότητα.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	25	100.0	100.0	100.0

Έχετε επιμόρφωση/εξειδίκευση στην ειδική αγωγή; Αναφέρατε σχετικά.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	25	100.0	100.0	100.0

Πιστεύετε ότι τα χαρισματικά παιδιά έχουν υψηλή αυτοεκτίμηση;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ Απόλυτα	1	4.0	4.0	4.0
	Συμφωνώ	7	28.0	28.0	32.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	15	60.0	60.0	92.0
	Διαφωνώ	2	8.0	8.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι ένα χαρισματικό παιδί μπορεί να παρουσιάζει υπο- επίδοση;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		1	4.0	4.0	4.0
	Συμφωνώ Απόλυτα	1	4.0	4.0	8.0

Συμφωνώ	19	76.0	76.0	84.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	3	12.0	12.0	96.0
Διαφωνώ	1	4.0	4.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι ο έγκαιρος εντοπισμός των χαρισματικών μαθητών συμβάλλει θετικά στην περαιτέρω σταδιοδρομία τους;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ Απόλυτα	12	48.0	48.0	48.0
Συμφωνώ	13	52.0	52.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Τα χαρισματικά παιδιά δε χρειάζονται ιδιαίτερη εκπαιδευτική μεταχείριση.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ	5	20.0	20.0	20.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4	16.0	16.0	36.0
Διαφωνώ	13	52.0	52.0	88.0
Διαφωνώ Απόλυτα	3	12.0	12.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Έχετε διδαχθεί κατά τη διάρκεια των σπουδών σας για τη φύση της χαρισματικότητας και τις ιδιαίτερες ανάγκες που απορρέουν απ' αυτή;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	4.0	4.0	4.0
Συμφωνώ	9	36.0	36.0	40.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	20.0	20.0	60.0
Διαφωνώ	6	24.0	24.0	84.0
Διαφωνώ Απόλυτα	4	16.0	16.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι είναι αναγκαία η επιμόρφωση σας σε θέματα ψυχοκοινωνικής υποστήριξης των χαρισματικών μαθητών;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ Απόλυτα	11	44.0	44.0	44.0

Συμφωνώ	8	32.0	32.0	76.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4	16.0	16.0	92.0
Διαφωνώ	2	8.0	8.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι η θέσπιση ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους χαρισματικούς μαθητές αντίκειται στις αρχές της ισότητας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ Απόλυτα	4	16.0	16.0	16.0
Συμφωνώ	5	20.0	20.0	36.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4	16.0	16.0	52.0
Διαφωνώ	10	40.0	40.0	92.0
Διαφωνώ Απόλυτα	2	8.0	8.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι οι χαρισματικοί μαθητές αποτελούν σημαντικό κοινωνικό κεφάλαιο που δε θα πρέπει να παραμείνει αναξιοποίητο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ Απόλυτα	6	24.0	24.0	24.0

Είστε ενήμεροι για προγράμματα εκπαίδευσης χαρισματικών μαθητών που εφαρμόζονται στο εξωτερικό;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ	5	20.0	20.0	20.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	7	28.0	28.0	48.0
Διαφωνώ	9	36.0	36.0	84.0
Διαφωνώ Απόλυτα	4	16.0	16.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Συμφωνώ	12	48.0	48.0	72.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	6	24.0	24.0	96.0
Διαφωνώ	1	4.0	4.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι χρειάζεστε περισσότερη επιμόρφωση για τη συνεκπαίδευση των χαρισματικών μαθητών στα πλαίσια της κοινής τάξης;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ Απόλυτα	9	36.0	36.0	36.0
Συμφωνώ	11	44.0	44.0	80.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	8.0	8.0	88.0
Διαφωνώ	3	12.0	12.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι τα χαρισματικά παιδιά έχουν ιδιαίτερες συναισθηματικές ανάγκες;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ Απόλυτα	5	20.0	20.0	20.0
Συμφωνώ	13	52.0	52.0	72.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	7	28.0	28.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Οι χαρισματικοί μαθητές είναι δημοφιλείς στην τάξη;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ	1	4.0	4.0	4.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	19	76.0	76.0	80.0
Διαφωνώ	5	20.0	20.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι μπορεί να περιθωριοποιηθούν από το περιβάλλον τους;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ Απόλυτα	4	16.0	16.0	16.0
Συμφωνώ	12	48.0	48.0	64.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	9	36.0	36.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι έχουν ανάγκη συχνής αυτό-επιβεβαίωσης;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ Απόλυτα	3	12.0	12.0	12.0

Συμφωνώ	9	36.0	36.0	48.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	10	40.0	40.0	88.0
Διαφωνώ	3	12.0	12.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Οι χαρισματικοί μαθητές διατηρούν αρνητική στάση απέναντι στην υπόλοιπη τάξη;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ	7	28.0	28.0	28.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	14	56.0	56.0	84.0
Διαφωνώ	4	16.0	16.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι οι συνομήλικοί τους τους αποδέχονται εύκολα;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Συμφωνώ	3	12.0	12.0	12.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	14	56.0	56.0	68.0
Διαφωνώ	8	32.0	32.0	100.0
Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι ένα ανεπαρκές εκπαιδευτικό περιβάλλον μπορεί να προκαλέσει δυσπροσαρμοστικές συμπεριφορές;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Συμφωνώ Απόλυτα	7	28.0	28.0	28.0
Συμφωνώ	16	64.0	64.0	92.0
Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	8.0	8.0	100.0
Valid Total	25	100.0	100.0	
Valid				

Πιστεύετε ότι τα χαρισματικά παιδιά είναι επιφορτισμένα με υψηλές προσδοκίες από τους γονείς τους;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	Συμφωνώ Απόλυτα	9	36.0	36.0	36.0
	Συμφωνώ	12	48.0	48.0	84.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4	16.0	16.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι οι γονείς μπορούν να διαχειριστούν την χαρισματικότητα των παιδιών τους, χωρίς την υποστήριξη των ειδικών;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	4.0	4.0	4.0
	Συμφωνώ Απόλυτα	1	4.0	8.0
	Συμφωνώ	1	4.0	12.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	7	28.0	40.0
	Διαφωνώ	14	56.0	96.0
	Διαφωνώ Απόλυτα	1	4.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0

Πιστεύετε ότι οι γονείς θεωρούν επαρκές το εκπαιδευτικό περιβάλλον του σχολείου;

Παρεμβαίνουν οι γονείς στο διδακτικό σας έργο με υποδείξεις ή άλλες παρεμβάσεις;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	4.0	4.0	4.0
	Συμφωνώ	6	24.0	28.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	6	24.0	52.0
	Διαφωνώ	10	40.0	92.0
	Διαφωνώ Απόλυτα	2	8.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ	1	4.0	4.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	7	28.0	32.0
	Διαφωνώ	14	56.0	88.0
	Διαφωνώ Απόλυτα	3	12.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0

Συζητούν μαζί σας τις αγωνίες και τους προβληματισμούς τους;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ Απόλυτα	2	8.0	8.0	8.0
	Συμφωνώ	13	52.0	52.0	60.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	6	24.0	24.0	84.0
	Διαφωνώ	4	16.0	16.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε πως είναι αναγκαία η διατήρηση «απόστασης ασφαλείας» από τους γονείς ;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ	9	36.0	36.0	36.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	9	36.0	36.0	72.0
	Διαφωνώ	6	24.0	24.0	96.0
	Διαφωνώ Απόλυτα	1	4.0	4.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε πως εμπίπτει στο ρόλο σας η υποστήριξη των γονέων των χαρισματικών παιδιών;

Πιστεύετε ότι θα πρέπει οι γονείς να έχουν λόγο στην εκπαίδευση των χαρισματικών παιδιών;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ Απόλυτα	2	8.0	8.0	8.0
	Συμφωνώ	9	36.0	36.0	44.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	10	40.0	40.0	84.0
	Διαφωνώ	3	12.0	12.0	96.0
	Διαφωνώ Απόλυτα	1	4.0	4.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ Απόλυτα	1	4.0	4.0	4.0
	Συμφωνώ	10	40.0	40.0	44.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	10	40.0	40.0	84.0
	Διαφωνώ	2	8.0	8.0	92.0
	Διαφωνώ Απόλυτα	2	8.0	8.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε ότι τα χαρισματικά παιδιά υστερούν σε κοινωνικές δεξιότητες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ	7	28.0	28.0	28.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	13	52.0	52.0	80.0
	Διαφωνώ	5	20.0	20.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Πιστεύετε πως θα ήταν αναγκαία η ύπαρξη ενός υποστηρικτικού πλαισίου για τους εκπαιδευτικούς;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ Απόλυτα	9	36.0	36.0	36.0
	Συμφωνώ	14	56.0	56.0	92.0
	Ούτε Συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	8.0	8.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Σε κλίμακα από 0-3 σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι οι χαρισματικοί μαθητές μπορούν να προσαρμοστούν στο περιβάλλον των συνομηλίκων τους;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δύσκολα	8	32.0	32.0	32.0
	Αρκετά	17	68.0	68.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Σε ποιο βαθμό (0-3) μπορούν οι γονείς να διαχειριστούν αποτελεσματικά το στρες που απορρέει από την «χαρισματικότητα» των παιδιών;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	4.0	4.0	4.0
	Δύσκολα	15	60.0	60.0	64.0
	Αρκετά	8	32.0	32.0	96.0
	Έυκολα	1	4.0	4.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Σε ποιο βαθμό είναι εφικτή η αποτελεσματική συνεργασία με γονείς χαρισματικών παιδιών;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	Δύσκολα	3	12.0	12.0	12.0
	Αρκετά	20	80.0	80.0	92.0
	Έυκολα	2	8.0	8.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Σε ποιο βαθμό (0-3) η ενημέρωσή σας για τις ιδιαίτερες ανάγκες των γονέων, μπορεί να συμβάλει στην υποστήριξη τους;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	4.0	4.0	4.0
	Δύσκολα	2	8.0	8.0	12.0
	Αρκετά	16	64.0	64.0	76.0
	Έυκολα	6	24.0	24.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Σε ποιο βαθμό (0 - 3) πιστεύετε ότι είστε εξοικειωμένη/ος με την διαφοροποιημένη διδασκαλία;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	4.0	4.0	4.0
	Δύσκολα	11	44.0	44.0	48.0
	Αρκετά	9	36.0	36.0	84.0
	Έυκολα	4	16.0	16.0	100.0
	Total	25	100.0	100.0	

Ποιοι πιστεύετε ότι είναι οι φόβοι των γονιών ενός χαρισματικού παιδιού;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	25	100.0	100.0	100.0

Ποιες είναι οι ιδιαίτερες ψυχοκοινωνικές ανάγκες των χαρισματικών μαθητών;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	25	100.0	100.0	100.0

Ποιες ιδιότητες/χαρακτηριστικά θα αποδίδετε στους χαρισματικούς μαθητές;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	25	100.0	100.0	100.0
-------	----	-------	-------	-------

Ποιες πρακτικές δυσκολίες απορρέουν από τη συνεκπαίδευση ετερογενούς μαθητικού πληθυσμού; Προτείνετε τρόπους υπέρβασής τους

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	25	100.0	100.0	100.0

Ποιες άλλες διδακτικές μέθοδοι θα ήταν αποτελεσματικές για την εκπαίδευση των χαρισματικών;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	25	100.0	100.0	100.0

Αναφερθείτε σε πρακτικές που θα μπορούσατε να ακολουθήσετε για να αποτρέψετε την περιθωριοποίηση των χαρισματικών μαθητών;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	25	100.0	100.0	100.0